BÖLGESELLİK VE BÖLGESELLEŞME KAVRAMLARI IŞIĞINDA TÜRK BİRLİĞİ

Seyit Ali AVCU*

Özet: Sovyetler Birliğinin dağılması ile bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile kurulması muhtemel Türk Birliği sık sık dile getirilmiştir. Bu çalışmada Türk Birliği neden kurulamıyor sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın tezi, Türk toplulukları arasında alfabe ve dil birliğinin kurulamaması, devletlerin kendi ulus devletlerini güçlendirme çabaları ve bölgedeki diğer güçler ve entegrasyonlar Türk Birliği önündeki engellerdir. Bu tezi kanıtlamak için önce dünya sistemi üzerinde durulacak, küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimleri ışığında entegrasyon aşamaları incelenecek Türk Birliğinin şu andaki konumu değerlendirilecektir. Türk Birliğinin kurumsal durumu Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde tezahür etmektedir. Türk Birliğinin şu andaki durumu; coğrafi veya kültürel olarak bitişik devletler ve toplumlar arasında artan ekonomik, politik, sosyal veya kültürel etkileşim süreçlerini ifade eden *bölgeselleşmeden* (regionalization) daha çok en az üç eyalet arasında resmi bölgesel kurum ve kuruluşların inşa edilmesi ve sürdürülmesine yönelik öncelikli olarak devletler liderliğindeki bir süreç olarak tanımlanan *bölgesellik* (regionalism) ile açıklanabilir.

***Anahtar Kelimeler*:** *Türk Birliği, Türk Devletleri Teşkilatı, Entegrasyon, Bölgesellik, Bölgeselleşme.*

Turkic Union in the Light of Regionalism And Regionalization Concepts

Abstract: The Turkic Republics that gained their independence with the dissolution of the Soviet Union and the possible Turkic Union to be established have been frequently mentioned. In this study, the question of why the Turkic Union is not established will be tried to be answered. The thesis of this study is that the failure to establish alphabet and language unity among Turkic communities, the efforts of states to strengthen their nation-states, and other regional powers and integrations are obstacles to the Turkic Union. In order to prove this thesis, I will first focus on the world system, examine integration phases in light of globalization and regionalization trends, and evaluate the current position of the Turkic Union. The institutional status of the Turkish Union is manifested within the Organization of Turkish States. The current situation of the Turkic Union fits regionalism which is defined as a process primarily led by states for the establishment and maintenance of formal regional institutions and organizations among at least three states, rather than regionalization, which refers to the processes of increasing economic, political, social or cultural interaction between geographically or culturally adjacent states and societies.

Keywords: *Turkic Union, Organization of Turkic States, Integration, Regionalism, Regionalization.*

Giriş

1789 Fransız ihtilalinden sonra milletleşme ve milliyetçilik hareketleri hız kazanmış ve Batı Avrupa ülkeleri milletleşme sürecini tamamlamışlar ve dünyayı paylaşma hareketine girişmişlerdir. 19. yüzyıla gelindiğinde milliyetçilik hareketleri çok uluslu imparatorlukları tehdit etmeye başlamıştı. Bunlardan özellikle Osmanlı Devleti, teknolojide geri kalmanın da etkisiyle en çok etkiye açık bir hale gelmişti. Devlet adamları ve aydınlar içinde devletin nasıl kurtarılacağı sorusu sıkça sorulmuş bunun için nasıl bir politika izleneceği konusunda tartışmalar yapılmıştı. Yusuf Akçura'nın makalesinde somutlaştığı sekliyle üç siyaset tarzı, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük, ortaya çıkmıştı (Akçora, 1976). Akçora'ya göre İkinci Mahmut ile doğan Osmanlı Milleti oluşturma düşüncesi Ali ve Fuat Paşalar iktidarında zirveye çıkmış ama Napolyon'un Almanlara yenilmesi ile Fransız usulü millet oluşturma cabaları ile tarihe karışmıştır. İkinci Abdülhamit döneminde İslam Birliği uygulanmaya çalışılmıştır (Akçora, 1976: 20). Genç Türkler döneminde de Almanların millet oluşturma politikasından etkilenerek Türk birliği politikaları uygulanmaya konmuştur. Hatta, Enver Pasa bu umudunu Orta Asya'da da devam ettirmiştir.

Gerçekleşen durum ise Birinci Dünya savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yukardaki üç politikanın da başarısızlıkla sonuçlanmasını doğurmuştur. Dine dayalı nüfus mübadelesi gerçekleştirilmiş ve Türkiye'de Osmanlı Devletinden kalan miras üzerinde Misak-ı Milli sınırları içinde bir Türk Milleti

* Doç. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: saavcu@aybu.edu.tr ORCID : https://orcid.org/ 0000-0001-6890-9139.

DOI :10.30546/100981.1.2024.0147

oluşturulma çabasına girişilmiş ve büyük ölçüde başarılı olunmuştur. Diğer Türki unsurların çoğunluğu Sovyetler Birliği topraklarında kalmış ve Sovyet Rusya ile ilişkileri bozmamak için Türk Birliğini savunan aydınlar hapsedilmiş ya da sürgüne gönderilmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Fransız usulü katı bir laiklik yorumunu benimseyerek İslam birliği düşüncesinin uzun yıllar ifade edilmesine bile izin vermemiştir.

Ancak bu düşünce akımları yok olmamış, Osmanlıcılık dışında zaman zaman gün yüzüne çıkmış ve savunulmuştur. Hatta son dönem hükûmetlerin Yeni-Osmanlıcılık ile yaftalanmaları Osmanlıcığın da ölmediğini gösterebilir. 1950'lerde demokratikleşme hareketinin sonucu olarak katı laiklik uygulamalarının zayıflatılmasıyla Türkiye her geçen on yılda daha da dindarlaşmış ve İslam Birliği düşüncesi ya da en azından Müslüman ülkelerle ilişkiler gündemde tutulmuştur. Bunların için de en çok ifade edilen ise Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile kurulması muhtemel Türk Birliği'dir. Tam olarak ne anlama geldiği konusunda bir fikir birliği olmasa da Türk Birliğinin kurulması gerektiği sıkça tekrar edilegelmiştir. Politikacılar da bunu sık sık dile getirmişlerdir. Örneğin, Almazbek Atambayev TBMM'nde yaptığı konuşmada "Ulu Türk kağanlığını kuramasak bile en azından Türk devletlerinin kardeşliğini pekiştirmeliyiz, kuvvetli bir Türk birliğini yapmalıyız." (*Ulu Türk Kağanlığını Kuramasak,* 2012) seklinde somutlaştırmıştır. Fakat aradan geçen süre zarfında bütün Türki devletlerin Avrupa Birliği gibi bir çatı altında birleşmelerini öngören bir Türk Birliği kurulamamıştır. Bağımsız ülkeler farklı ekonomik birlikler, - Türkiye Avrupa Birliği, Kazakistan Kırgızistan Avrasya Ekonomik Birliği- ve güvenlik birlikleri - Türkiye NATO, Kazakistan, Kırgızistan Ortak Güvenlik ve İş birliği anlaşması içinde yer almaktadırlar. Ülkeler arasındaki ticaret büyük yekûnlar tutmamaktadır.

Bu çalışmada Türk Birliği neden kurulamıyor sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır. Zihinleri bu kadar çok meşgul etmesine ve politikacılardan aydınlara her kesim tarafından sık sık dile getirilmesine rağmen bu konuda akademik çalışmaların azlığı dikkate şayandır. Bu konu sübjektiften- duygusal alandan olabildiği kadar objektife -akademik alana çekilememiş ve ciddi çalışmalar yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı bu boşluğu doldurmaktır. Bu çalışmada aşağıdaki hipotezler test edilmiştir: -Dil birliğinin sağlanamaması Türk Birliği önünde engeldir. -Alfabe birliğinin sağlanamaması Türk Birliği önünde engeldir.

-Ulus Devlet oluşturma çabaları ve millet inşası Türk Birliğini zorlaştırmaktadır.

-Bölgede diğer entegrasyon çabaları Türk Birliğini zorlaştırmaktadır: Avrupa Birliği, Avrasya ekonomik Birliği.

- Rusya ve Çin gibi bölgedeki diğer güçler bu birliğe karşı çıkmaktadır.

Bu çalışmanın tezi, Türk toplulukları arasında alfabe ve dil birliğinin kurulamaması, devletlerin kendi ulus devletlerini güçlendirme çabaları ve bölgedeki diğer güçler ve entegrasyonlar Türk Birliği önündeki engellerdir. Bu tezi kanıtlamak için önce dünya sistemi üzerinde durulacak küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimleri ışığında entegrasyon teorileri incelenecek ırk ya da dile dayalı birliklerin ihtimali değerlendirilecektir. Sonra Türk Birliği tanımlanarak Türki Devletler arasındaki entegrasyon ve işbirliğinin seviyesi tespit edilecektir. Bu birliğin kurulamamasının nedenleri ile ilgili hipotezler test edilecektir. Sonuç bölümünde ise ne yapılması gerektiği ile ilgili önerilerde bulunulacaktır.

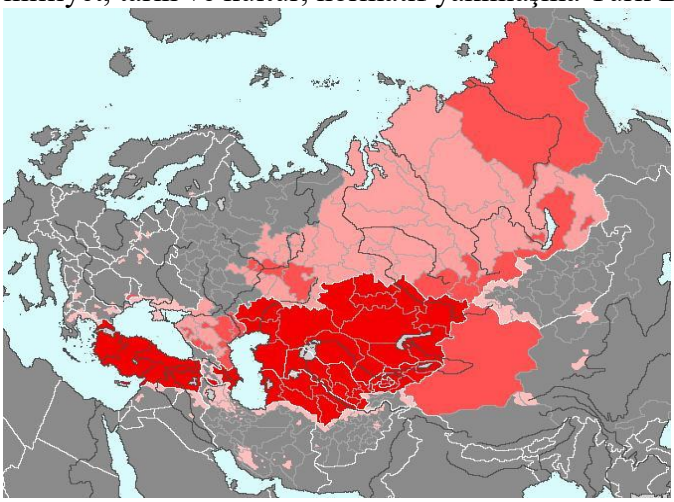
1. Kavramsallaştırma: Ulus Devlet, Küreselleşme, Bölge, Bölgesellik, Bölgeselleşme

Türk Birliği konusunda fikir yürütmek için önce uluslararası sistemi, gerçeklerini ve sistemdeki eğilimleri incelemek gerekmektedir. Uluslararası sistemin temel birimi devlettir. Uluslararası sistem daha önce imparatorluklar ve papalık gibi dini otoriteler aracılığıyla yönetilmiştir. Genel olarak modern anlamıyla ulus devletin ortaya çıkışı Avrupa'da 1648 Westphalia Barışına dayandırılır. Ulus devletlerin hâkim ve bağımsız kurumlar olarak ortaya

çıkması onları dünya politikasının temel aktörleri haline getirmiştir. Uluslararası siyaset devletler sistemi olarak düzenlenmiştir. Bu anlaşmayla başlayan devletleşme eğilimi devam etmektedir. Devletleşme önce kuzey Amerika'ya, 19. asırda Güney Amerika'ya ve Japonya'ya yayılmıştır. Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmaları ile 20. asırda da Afrika ve Asya'ya da yayılarak bütün dünyayı kaplamıştır. Bu eğilim 21. asırda da devam etmektedir. Birleşmiş Milletlere üye tanınmış ülke sayısı 1945 de 50 iken 2014'te 193'e çıkmıştır. Kuzey Kıbrıs, Tayvan, Kosova gibi birçok devlet de tanınmayı beklemektedir. Filistin, Çeçenistan gibi birçok bölge de bağımsız devlet olmak istemektedir (Heywood, 2011: 112).

Diğer yandan son otuz yılda uluslararası ilişkilerde iki eğilim ortaya çıkmış ve devam etmektedir. Bunlar küreselleşme ve bölgeselleşmedir. Birçok tanımları yapılan küreselleşme dünyada mal, hizmet, teknoloji insan ve fikirlerin artan bir hızla dolaşmaları sonucu entegrasyonun artmasıdır. Dünya ticaretini evrensel boyutta serbestleştirme çabalarına verilen isimdir. Sadece ekonomik bir kavram olmayıp sosyal, siyasal ve kültürel boyutları da olan bir konudur. 1980-90'lı yıllardan itibaren başlayan küreselleşme sürecinin ekonomik boyutu daha önemlidir. Küreselleşmenin üç önemli yönü öne çıkmıştır: Bunlar ekonomik, kültürel ve siyasal küreselleşmedir. Ekonomik küreselleşme ulusal ekonomilerin çeşitli oranlarda tek bir küresel ekonomiye dönüşme sureci olarak tanımlanmıştır. Kültürel küreselleşme ise dünyanın bir yerinde üretilen, fikir, kültür ve imajların dünyanın diğer bölgelerine yayılarak uluslar, bölgeler ve bireyler arasındaki kültürel farklılıkları en aza indirme surecidir. Siyasal küreselleşme ise egemenliğin ve karar verme surecinin ulusal hükûmetlerden uluslararası kurumlara geçme surecidir (Heywood, 2011: 10).

Küreselleşme ile Birlikte gelişen diğer eğilim ise bölge kelimesinden gelen bölgeselleşmedir. Bölge "ulusal" ile "küresel" arasında yer alır. Bölgeler, bölgesel konuma ve coğrafi veya normatif yakınlığa gönderme yapan sosyal yapılardır. Bölgeler genellikle ikiden fazla ülkeyi içerir. Bölgeler kıtasal (Avrupa, Latin Amerika), kıtalararası (Batı Afrika, Güneydoğu Asya) ve kıtalararası (transatlantik bölge, Avrasya) olabilir." (Börzel & Risse, 2016: 7) "Bölgeler" nesnel kategoriler değil, toplumsal inşalardır; yani bir bölgenin ne olduğu, nerede başladığı ve nerede bittiği konusunda fikir birliği sağlanamayabilir. Bu açıdan Türklerin yaşadığı yerler Tablo 1'de görüldüğü gibi büyük bir coğrafyaya dağılmasına rağmen çoğunluk olarak bakıldığında Ege denizinden Taklamekân çölüne, kuzeyde Sibirya bozkırlarından, güneyde Iran ve Afganistan'ın kuzeyine yayılmıştır. Bu nedenle coğrafi yakınlık açısından Türklerin yaşadığı yerler bölge oluşturur. Elbette Türkler özellikle Rusya, Çin, İran ve Afganistan içinde azınlık olarak yaşamaktadırlar ve bazı Türk lehçeleri birbirine çok uzaktır. Coğrafi yakınlığın eksikliğini normatif yakınlık tamamlamaktadır; yani ortak dil, milliyet, tarih ve kültür, normatif yakınlaşma Türk Birliği için makul bir gerekçe olabilir.

Tablo 1. Türklerin Çoğunlukla Yaşadığı Bölgeler

Bölgeselleşme bir grup devletin belli bir amaç için bir araya gelmeleridir. Joseph Nye, uluslararası bölgeyi "bir grup devletin coğrafi yakınlık ve karşılıklı bağımlılık ile birbirine bağlanması" olarak ve uluslararası bölgeciliği ise "bölgeler bazında devletlerarası organizasyonların veya grupların oluşumu" olarak tanımlamaktadır (Nye 1968, vii). Börzel ve Risse (2016) *bölgeselcilik* ve *bölgeselleşme* arasında ayrım yapar ve bölgeselciliği, çoğu durumda en az üç eyalet arasında resmi bölgesel kurum ve kuruluşların inşa edilmesi ve sürdürülmesine yönelik öncelikli olarak devletler liderliğindeki bir süreç olarak tanımlar. Kuruluşlar, bir sokak adresi olan, yani en azından belli bir düzeyde aktörlüğe sahip resmî kurumlardır. Buna göre bölgesel örgütler, farklı ülkelerin devletleri veya devlet-altı birimleri arasındaki resmi ve kurumsallaşmış işbirliğine dayalı ilişkilerdir ve bölgeselliği oluşturur (Börzel & Risse, 2016: 7).

İşbirliğinin kapsamı ile ilgili olarak, bölgesel kuruluşlar göreve özel ve çok amaçlı veya genel amaçlı arasında bir süreklilik gösterir. NATO göreve özgü bölgesel bir örgüttür, ASEAN ve AB ise çok veya genel amaçlı örgütlerdir. Koordinasyon ve iş birliği düzeyiyle ilgili olarak, bölgesel örgütler belirli bir bölgedeki kolektif eylem sorunlarını bölgesel işbirliği ve entegrasyon arasındaki süreklilik üzerinden çözmeye çalışır. Bölgesel işbirliğini, öncelikle yetkinin ilgili bölgesel kuruluşa devredilmesini gerektirmeyen devletler-arası (intergovermental) ilişkiler olarak anlıyoruz. Arap Devletleri Birliği veya Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), bu tür tamamen devletler-arası bölgesel örgütleri oluşturur. Bunun aksine, *bölgesel entegrasyon*, devletlerin en azından bazı yetki ve egemenlik haklarını bölgesel düzeye devrettiğinde başlar (Nye, 1968; Lindberg, 1970). Literatürün uluslarüstü (supranationalism) dediği şey budur. AB, mükemmel bir uluslarüstü Bölgesel Örgüttür.

Bölgeselcilik üzerine yapılan araştırmaların çoğu, öncelikle yukarıdan aşağıya devlet liderliğindeki kurum inşası olarak anlaşılan bölgeselciliğe odaklanıyor. Ancak alan çalışmaları ve yeni bölgeselcilik yaklaşımları, resmi ve resmi olmayan ağlarda örgütlenmiş çeşitli devlet dışı aktörleri içeren aşağıdan yukarıya, kendiliğinden ve içsel bölgeselleşme süreçlerinin ihmal edilmesini haklı olarak eleştirmektedir. Bölgeselleşme, coğrafi veya kültürel olarak bitişik devletler ve toplumlar arasında artan ekonomik, politik, sosyal veya kültürel etkileşim süreçlerini ifade eder. Başka bir deyişle bölgeselleşme, firmalar, çıkar grupları ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) gibi devlet dışı aktörler arasındaki devlet dışı ilişkileri vurgular; yalnızca bölge inşasının itici güçleri olarak değil, aynı zamanda doğrudan müdahil olarak (Börzel & Risse, 2016).

Bu üç gelişmenin, -yani ulus devlet, küreselleşme ve bölgeselleşmenin- aynı anda ortaya çıkması bu fenomenler arasındaki ilişkilere yönelik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bölgeselleşme (bölgesel entegrasyon) küreselleşme sürecinin bir parçası midir? Yoksa bölgeselleşme küreselleşmeyi kontrol ve dengelemek için bir reaksiyon mudur? Küreselleşme ve bölgeselleşme devletin uluslararası sistemin temel birimi olarak kalmasını tehlikeye sokacak mıdır? Yoksa devlet uluslararası sistemin en üst birimi olmaya devammı edecektir? Uluslararası İlişkiler teorileri küreselleşmeyi farklı yorumlamaktadırlar. Küreselleşmeye şüpheci bir gözle yaklaşan realistlere göre küreselleşme sonucu devlet hala uluslararası sistemin temel birimi olmaya devam etmektedir. Devlet küreselleşme tarafından tehdit edilmek söyle dursun, bu süreçte devletin düzenleme ve kontrol etme kapasitesi azalacağına artmıştır. Küreselleşme, devletler özellikle baskın devletler tarafından yine devletler için gerçekleştirilmektedir.

2. Entegrasyon Nedir?

Entegrasyon, siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri alanlarda coğrafi olarak yakın ülkeler arasında bağlantıların kurulması (Tavares & 2006 Schulz). Nye (1987), ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme arasında ayrım yapar. Ekonomik bütünleşme ticaretin artması; sosyal

bütünleşme kitlelerin, gruplar veya elitlerin birleşmesini içerir; Siyasi bütünleşme ülkeler arasında uluslararası düzeyde siyasi kararlarda davranışsal benzerlik göstermeleridir.

Günümüzde iktisadi birleşme veya gruplaşma hareketleri çok değişik şekiller almaktadır. Birleşmenin derecesine göre ekonomik entegrasyon türlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Tercihli Ticaret Anlaşmaları:

En dar kapsamlı iktisadi işbirliği örneğidir. Burada anlaşmaya üye olan ülkeler, tek yanlı veya karşılıklı olarak belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerinde indirimde bulunurlar (tarife ödünleri verirler).

Serbest Ticaret Bölgesi:

Bu tür birleşmelerde, birliğe üye ülkeler, aralarındaki ticarette gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmakta, fakat birlik dışında kalanlara karşı her biri kendi özel tarifesini uygulamaktadır.

Gümrük Birliği:

Burada serbest ticaret bölgelerinden daha ileri bir birleşme söz konusudur. Şöyle ki, hem üyelerin kendi aralarındaki ticarette gümrük tarifeleri ve kotalar kaldırılmakta, hem de birlik dışında kalan ülkelere karşı tek bir ortak tarife uygulanmaktadır.

Ortak Pazar:

Gümrük birliğinden daha ileri bir iktisadi birleşmedir. Çünkü gümrük birliğinde olduğu gibi üyeler, aralarındaki ticareti serbestleştirip dışa karşı ortak tarife uygularlarken, emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin de bölge içinde serbest dolaşımı sağlanmaktadır.

İktisadi Birlik:

İktisadi birleşme hareketlerinin en ileri şeklidir. İktisadi birliklerde, üye ülkelerin bireysel makro ekonomik politika izlemedeki serbestîleri bir ölçüde, birliğe devredilir. Böyle bir aşamaya geçilmiş olabilmesi için tek bir para ve bankacılık sistemi, ortak mali politikalar ve tüm birlik çapında ortak ekonomik politikaları belirleyecek ve uygulayacak ülkeler üstü bir organın kurulmuş olması gerekir.

Siyasi Birlik

Siyasi birlik entegrasyon hareketlerinin en ileri seklidir. Siyasi birlikler federasyon ya da konfederasyon seklinde tezahür edebilir. Katılan devletler, kendi iç işlerinde bağımsız olup, dış ilişkilerde ve savunma konularında yetkilerini uluslarüstü federe ya da konfedere birliğe devretmişlerdir. Dünyada entegrasyon hareketleri sonucu siyasi birliğe erişen tek hareket Avrupa Birliği'dir.

Türk Birliği

Birçok platformda sıkça zikredilmesine rağmen Türk Birliği'nin ne olduğu konusunda tam bir tanım yapılamamıştır. Yapılan tanımlar da kavramsal birçok problem içermektedir. Geniş tanımıyla köken itibariyle Türk olan tüm ülke, özerk yönetim ve başka ülkelerde yaşayan Türk topluluklarının, kısaca Türk Dünyasının tek çatı altında toplanmasını ve örgütlenmesini ifade eden siyasi bir kavram. Tanımlarda en büyük sorun Türk kavramının nasıl anlaşılacağı ile ilgilidir. Yukardaki tanımda Türk'ün nasıl anlaşılacağı açık değildir. Türkü ırk olarak tanımlamak imkânsızdır; tarihsel hareketlilikten dolayı birçok ırklarla karışarak çok çeşitli ırksal görünüm alan başka bir dil grubu yoktur. Asyatikten Caucasoid ırka kadar birçok görünüm almaktadır. Aralarında başka ırksal özellikler yansıtsalar da vardır. Kazaklar, Kırgızlar, Hakas, Tuva, Altay, Saka Asyatik görünümlülerdir. Tatarlar Slav ırklarla karışmışlardır. Özbekler Farslar ile karışık bir görünüm arz etmektedirler. Türkiye ise en çok ırkın karıştığı en sarışınından en esmerine kadar Türkleri barındırmaktadır. Belki Türkmenler en eski Türk karakterini yansıtabilirler. Nihal Atsızın yaptığı kafatası ölçmeleri ise bilimsellikten uzak olup Türk Birliğinin önünde en büyük engeldir. Türkü belli bir ırk olarak tanımlamak imkânsızdır.

Diğer bir tanıma göre ise "Türk Birliği, Türkçe konuşan toplulukların bir arada olmasını, ortak hareket etmesini, ortak siyasî ve ekonomik kararlar almasını tanımlayan *düşünsel ve siyasî* bir kavramdır" (Türk Birliği, 2024). Bu tanım Türk kavramını ırk olarak değil dil bazında değerlendirmektedir. Her ne kadar ırka dayalı tanımlara göre daha gerçekçi olan bu sınıflandırma da Türkçenin ne olduğu konusunda problemlidir. Türkçe, su anda Türkiye'de konuşulan Türkiye'ye has bir dil midir, yoksa, bütün Türki lehçeleri içeren dillerin ortak adı mıdır? Eğer, birincisi ise, diğer Türki toplulukların konuştuğu dillerden farklıdır. Zaten Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Türkçesini baz almış, Anadolu'da yaşayan diğer lehçeleri köreltmiştir. Diğer yandan Türkçe Türki toplulukların konuştukları dillerin ortak adı ise bu topluluklar dillerinin Türkçe olmadığını iddia edeceklerdir. Gerçekten de Türki topluluklar tercümansız birbirlerini anlayamamaktadırlar. Çok yakın diller gibi gözüken Türkçe-Azerice, Kazakça-Kırgızca arasında bile ciddi farklar vardır.

Bu tanımlardan kaynaklanan başka bir problem ise şu andaki Türki olarak tanımlanan ülke sınırları içinde yaşayan diğer unsurların ne olacağıdır. Sınırlar tekrar çizilerek bu etnik ve dil grupları dışarda mı bırakılacaklardır ya da azınlık olarak kalmaya devam mı edeceklerdir. Diğer yandan, Türki etnik gruplar birbirlerini kabul etmek konusunda iyi sınav vermemişlerdir. 2010 yılında Kırgızistan güneyinde Kırgız Özbek çatışması buna örnektir. 1989'da Özbekistan'da Ahıska Türkleri problem olmuştur. Orta Asya'ya gelen Türkler, etnik yakınlık nedeniyle hemen kabul görmemektedir.

Bu tanımlar sonuçta Türkiye merkezli bakış açısını yansıtmaktadır. Her fırsatta Orta Asyalıların Türk olduğu konusunda mesajlar yayınlanmakta, Orta Asyalı milletlerin kendilerini Kırgız, Kazak, Özbek, Türkmen olarak tanımlamaları karsısında hayal kırıklığına uğranmaktadır. Sıkça da yapılan konferanslarda, bu ülkelerden Türkiye merkezli retoriği öğrenip Türklere tekrar sunan bir entelektüel sınıfın oluşmasına neden olmuş, bunlar nedeniyle de gerçeklerin öğrenilmesi engellenmiştir.

Dar anlamıyla, Türkçe konuşan devletlerin bir araya gelerek Avrupa Birliği'ne benzer bir yapı oluşturabileceğine yönelik fikir oluşumlarıdır. Bu fikir oluşumlarının çoğu duygusal temellere ve Türkçülük ideolojisine dayanır. Ancak her siyasi görüşün gerçekte ekonomik temeli olur. Avrupa Birliği benzeri Türk Birliği görüşü ekonomik bir temelden yoksundur. Ancak kültürel, tarihi, manevi temeli olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Ekonomik temellerin geliştirilmesi böyle bir uluslararası örgütü doğurabilir. Burada, enerji sektörü önemli rol oynayabilir. Yukardaki genel anlamıyla Türk Birliği tanımı şu anda gerçekleşmekten uzaktır. En son ve en gerçekçi tanım ise Türki devletlerin arasında her alanda işbirliğinin artırılmasıdır. Bu konuda ciddi somut adımlar atılmıştır.

3.Türk Birliğine Yönelik Adımlar

Fakat Türki devletler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için somut adımlar da atılmamış değildir. "1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Azerbaycan Cumhuriyetleri ortaya çıkmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra 30.10.1992 yılında ilk defa bir araya gelen Türkçe konuşan altı devlet lideri, ortak bir siyasal platformda buluşmuştur. İlk zirve Türk devletleri arasında siyasi, ekonomik, kültürel yönde ilişkilerin arttırılması ve sağlamlaştırılması ekseninde geçmiştir. Türk tarihinin-kültürünün araştırılması ve ortak kültürün ortaya çıkarılması yönünde görüş bildirilmiştir. Türkçe konuşan ülkeler arasında son dönemlerde yapılan ortak çalışmalar şunlardır: Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları zirveleri yapılmaktadır. 3 Nisan 2009 itibariyle Türk Konseyi uluslararası örgüt olarak faaliyete geçmiştir. 11. Türk Devletleri Kurultayı Kasım 2007'de yapılmıştır. Karşılıklı öğrenci değişimi yoğun olarak devam etmektedir. Devletin desteklediği TÜDEV ve TİKA dernekleri kurulmuştur. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi TÜRKSOY kurulmuştur. Birçok özel dernek kurulmuştur. Ortak üniversiteler kurulmuştur. Çağdaş Türk Lehçeleri arasında alfabe birliği büyük oranda

sağlanmıştır. Çağdaş Türk Lehçeleri sözlüğü tamamlanmıştır. Türk Dil Kurumu tarafından lehçeler arasında robot çeviri sistemi yapılmaktadır. Türk Tarihi'nin Orta Asya'da daha etkin ve doğru şekilde öğretilmesi çalışmaları yapılmıştır. Moğolistan'daki anıtlar için ülkeler arası işbirliği kararı alınmıştır. Askeri İşbirliğine gidilmiştir. Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı: Her yıl düzenlenen ve Türk devlet ve topluluklarının katıldığı bir forumdur. On birincisi Kasım 2007'de Azerbaycan'da yapılmıştır. TDBB: Türk Dünyası Belediyeler Birliği. TÜRKPA: Türkçe Konuşan Ülkeler Parlamentolar Arası Birliği, Türk Dili Konuşan Ülkelerin Parlamentoları arasında kurulan birlik. ECO: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı" (Türk Birliği, 2024). 12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'daki Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda düzenlenen 8. Türk Devletleri Teşkilatı İstanbul Zirvesi'nde, örgütün adı Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiş ve Türkmenistan gözlemci ülke olarak teşkilata dâhil olmuştur.

Sonuç

Türk Birliği ideali kökü eskilere dayanan bir ideal olmasına rağmen özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra daha çok telaffuz edilmeye başlanmıştır. Bağımsızlıklarını kazanan Azerbaycan Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile Türkiye arasında kurulması muhtemel bir Türk Birliği her platformda dile getirilmiştir. Geçen süre zarfında bu konuda özellikle Türkiye'nin öncülüğünde ciddi adımlar atılmıştır, fakat Avrupa Birliği benzeri bir birlik kurulamamıştır. Bu makalede bunun nedenleri araştırılmıştır.

Türk Birliği daha çok literatürde devletlerarası resmi kurumların oluşturulması olarak tanımlanan bölgesellik olarak tezahür etmiş Türk Devletleri Teşkilatı, Türksoy, Türkpa, Türk Akademisi gibi devletlerarası kuruluşlar oluşturulmuştur. Coğrafi veya kültürel olarak bitişik devletler ve toplumlar arasında artan ekonomik, politik, sosyal veya kültürel etkileşim süreçlerini ifade eden bölgeselleşme konusunda da adımlar atılmış fakat bölgeselliğin gerisinde kalmıştır. Özellikle, Avrupa Birliği benzeri entegrasyonu mümkün kılan, ekonomik aktörler ve çıkar gurupları arası ilişkiler zayıf kalmıştır. Bu konudaki en ideal aday enerji sektörü olup, Türkiye ve Azerbaycan bu konuda ciddi mesafe kaydetmiştir.

KAYNAKÇA

Börzel, T. A., & Risse, T. (2016a). Introduction: Framework of the Handbook and Conceptual Clarifications. İçinde T. A. Börzel & T. Risse (Ed.), The Oxford Handbook of Comparative Regionalism. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199682300.013.1

Börzel, T. A., & Risse, T. (Ed.). (2016b). The Oxford Handbook of Comparative Regionalism. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199682300.001.0001

Heywood, A. (2011). Global Politics. Palgrave Macmillan. https://books.google.com.tr/books?id=TsQI0AEACAAJ

TURKPA. (2023). Geliş tarihi 09 Ocak 2023, gönderen http://www.turk-pa.org/Türk Birliği. (2024). İçinde Vikipedi. https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=T%C3%BCrk_birli%C4%9Fi&oldid=31055480

Nye, J. S. (1968). *International Regionalism: Readings*. Little, Brown.

Tavares, R., & Schulz, M. (2006). Measuring the Impact of Regional Organisations on Peace Building. İçinde *Assessment and Measurement of Regional Integration*. Routledge.

Türk birliği—Vikipedi. (2024). Geliş tarihi 09 Ocak 2015, gönderen http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_birli%C4%9Fi

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi. (2024). Geliş tarihi 09 Ocak 2015, gönderen http://www.turkkon.org/tr-TR/kazakistan/610/612

Ulu Türk Kağanlığını Kuramasak Bile Kuvvetli Bir Türk Birliği Yapmalıyız. (2012, Ocak). Hürriyet. http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/19669519.asp

Yusuf Akçora. (1976). Üç Tarz-ı Siyaset. Türk Tarih Kurumu. http://aton.ttu.edu/pdf/uc_tarzi_siyaset.pdf